

De muntslag te Medemblik

In het jaar 985 was Medemblik een belangrijke plaats in het westelijke Friese gebied, een gebied dat zich uitstrekte over het volledige westelijke kustgebied van Nederland. Hoe belangrijk Medemblik als handelscentrum was blijkt uit een brief van Koning Otto III waarin Graaf Ansfried de koninklijke bezitting Medemblik in handen kreeg. Deze bezitting bestond uit onder andere een tol, een munt en een cijns. Graaf Ansfried werd in 995 bisschop van Utrecht waardoor de rechten van Medemblik in bezit van de kerk kwamen.

Aantoonbare munten uit deze periode zijn er niet omdat de muntslag geen aanduiding gaf van de plaats waar ze werden geslagen. Mogelijk zijn de anonieme Friese munten die onder andere gevonden zijn in een terp bij Avendorp, een buurtschap bij Schagen, geslagen in Medemblik.

Ook in de volgende eeuwen ontbreekt het bewijs van gemunt geld uit Medemblik al kan worden aangenomen dat een aantal anonieme muntjes uit de 12^e eeuw uit de munt van Medemblik afkomstig kan zijn.

Afb. 1: Munt uit de vondst bij Avendorp.

Na de verovering van West-Friesland door Floris V zijn er zilveren penningen geslagen met aan de voorzijde de kop van de graaf met als omschrift F(lorens) COMES OLLANDIE en aan de keerzijde een kruis met omschrift MONETA MEDENBLEC.

Zij komen geheel in type overeen met de Hollandse penningen, die in Dordrecht zijn geslagen. De Dordtse munt bestaat dan als Hollandse munt al circa 100 jaar. Alhoewel enkele deskundigen twijfelen, is het aannemelijk dat de zeer kleine muntjes geslagen zijn in het gebied van het zojuist gevestigde Hollandse gezag in de periode 1290-1296. Mogelijk diende kasteel Radboud, gesticht door Floris V, als muntlocatie.

In 1989, toen in Medemblik het 700-jarig bestaan als stad werd gevierd, zijn bij de Rijksmunt in Utrecht penningen geslagen die als lokaal betaalmiddel konden worden gebruikt. De voorzijde van deze penning is een getrouwe kopie van de penning van Floris V.

In de wereld van de muntverzamelaars is 'kopje' de gangbare naam van dit 13^e eeuwse munttype. Van de moderne penning 'Medemblik 700' zijn er 5002 stuks in cupronikkel, 150 stuks in zilver en het kleine aantal van 20 in 14 karaat goud geproduceerd.

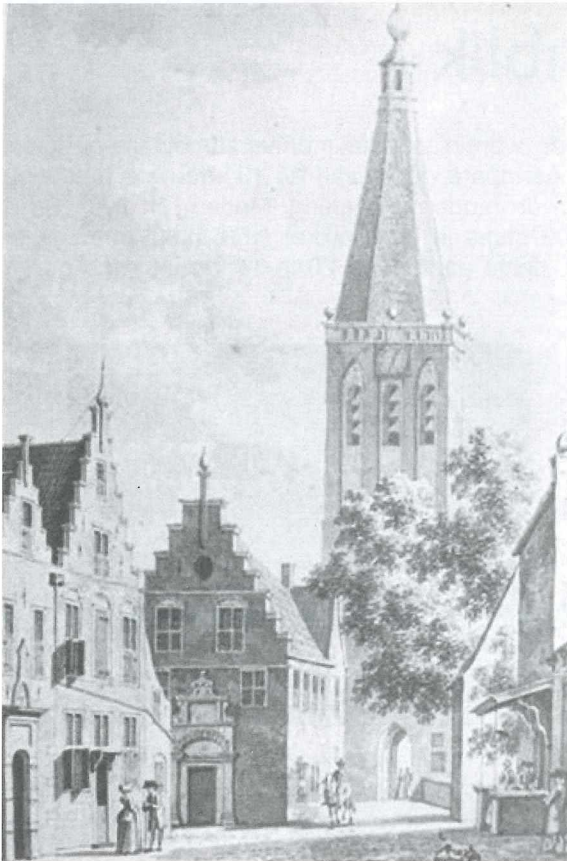

Afb. 2: De penning van Medemblik 700 met twee originele penningen.

Bijna vier eeuwen later, in het jaar 1655, is wederom een muntwerkplaats in Medemblik gevestigd. De munt van West-Friesland werd na de eerste fase van de Tachtigjarige Oorlog opgericht onder beheer van de stadsbesturen van Hoorn, Enkhuizen en Medemblik. De Staten van Holland verzetten zich hevig tegen een tweede munthuis naast Dordrecht, maar door de macht van de West-Friese steden en door de tweedeling van het Hollandse gebied (de strook Amsterdam-Haarlem was namelijk nog Spaans gebied) gaven de Staten hun aanvankelijke verzet op.

De West-Friese munt werd erkend en beschouwd als een provinciale munt die zou werken volgens de regels van andere provinciale munthuizen in de nog jonge republiek. De oorspronkelijke afspraak was dat de munt om de zeven jaar van stad zou wisselen, maar daar werd allengs hevig aan getornd. De munt bracht economische bedrijvigheid en het ambt van waardijn, de overheidsfunctionaris belast met de controle van de muntslag, werd meestal toebedeeld aan een regent uit de vestigingsstad.

In de 17^e eeuw waren de muntmeesters van de West-Friese munt allen afkomstig van de Overijsselse munt. Ze waren min of meer familie en hadden ook familierelaties in andere provinciale munthuizen zelfs tot in de Duitse steden Emden en Jever. Lang is gedacht dat het verzet van de muntmeesters om naar Medemblik te verhuizen de hoofdreden was dat Medemblik niet aan de beurt kwam.

Afb.3: Gezicht op de munt in Medemblik anno 1726.

Maar in een artikel over de West-Friese admiraliteit van Peter Swart (2009) lezen we daarover het volgende:

'Toch deed het Medemblicker stadsbestuur in 1603 een beroep op Hoorn en Enkhuizen om een aandeel in de uitrusting van oorlogsschepen te mogen hebben. Blijkbaar bestond hierover geen formele afspraak en eisten de twee grootste West-Friese havensteden, als bestuurscentra van de admiraliteit, de uitrusting van alle oorlogsschepen op. Dat Medemblik zich juist in 1603 roerde hield verband met een andere kwestie tussen de drie steden: die van de West-Friese munt. Voor het eerst zou de muntproductie niet in Hoorn maar in Enkhuizen gaan plaatsvinden. Hoorn stond dit toe voor een periode van vier jaar mits de munt dan weer naar Hoorn zou terugkeren. Maar Medemblik wilde daarmee alleen instemmen als de twee andere steden haar een aandeel in de equipage van oorlogsschepen zouden gunnen.'

Hieruit blijkt dat de hoofdreden van het niet verhuizen naar Medemblik meer te maken heeft gehad met het aantrekken van werkgelegenheid in de scheepsbouw en aanverwante activiteiten.

Om welke reden dan ook, Medemblik kreeg de munt binnen de muren in 1655 en behield deze tot 1661. Cornelis Jansz Opperdoes schrijft hierover in zijn kroniek van Medemblik het volgende:

'In het jaar 1655 is de munt van Westvrieslant voor de eerste reyse van Enchuysen gekomen. En is daertoe geprepareert en tot muntplaetse beregt en klaergemaect het provenhuis. En is aldaer den eersten ryxdaelder geslaegen door de soon van burgermeester De Zee, genaempt Jan Jansz. de Zee, die de geselle vereerde daervoor met een tonne bier.'

Afb.4: Het type rijksdaelder bestemd voor Oostzeehandel. Dit exemplaar is gevonden in Litouwen.

Omtrent de eerste periode geeft Cornelis Jansz Opperdoes nog een belangrijk voorval aan omtrent de duit van 1658. Lang heeft het mij bevreemd waarom in een jaar twee typen duiten van Medemblik bekend zijn. Het type met de wapens van de drie West-Friese steden komt namelijk alleen voor in 1658. De verklaring is de volgende:

'In hetzelfde jaar [1658] is de munt geconsenteert te mogen slaen bij de drie steden van Westvrieslandt 12000 marck cooper aen duyten, op dese voet hebbende op de eene zyde de 3 wapens van de 3 steden als Hoorn Enchuysen en Medemblicq, in het ronde met dese letteren: "Westfrisia 1658" en aen de andere kant het wapen van Westvrieslandt met dese letteren daerom: Deus Fortitudo Et Spes Nos. Dewijl dit fatsoen van duyten veracht wierden, sijnde weder op de ouden voet geslagen.'

Afb.5: De twee typen duiten van 1658.

Deze eerste muntperiode in Medemblik ten tijde van de republiek is ongetwijfeld de meest interessante omdat de handel in het laatste deel van de gouden eeuw nog floreerde en de munthuizen ontelbare munten voor handelsdoeleinden sloegen.

Uit deze periode zijn veel scheepswrakken gevonden met forse aantallen zilveren ridders ter waarde van 60 stuivers ofwel drie gulden welke grotendeels in handen van verzamelaars zijn gekomen. Medemblick was de eerste West-Friese stad waar een zilveren rijder werd geslagen (1659).

Afb.6: Zilveren rijder 1659 uit het scheepswrak 'de Liefde', dat voor de Schotse kust is vergaan.

In 1661 verhuisde de munt naar Hoorn en keerde in 1682 weer terug in Medemblick. Deze tweede periode kenmerkt zich sterk door allerlei pogingen om de muntkwaliteit, gehalten en munttypen te saneren. Eigenlijk is dat pas gelukt aan het begin van 1700.

Medemblick heeft in deze periode toch wel een kenmerkende munt geslagen die in mijn optiek de meest Medemblicker munt genoemd mag worden; namelijk de daalder van 30 stuivers. Dit munttype is niet geproduceerd in Hoorn of Enkhuizen.

Er zijn ruim 800.000 daalders in Medemblick geslagen, voornamelijk ten behoeve van het binnenlands betaalverkeer. Door het intensieve gebruik, is het voor een verzamelaar moeilijk om een niet-versleten en in goede staat verkerende daalder uit Medemblick te vinden.

Afb.7: Daalders van 1684 en 1685.

In de derde periode werd de Amsterdammer Coenraad Hendrik Cramer als muntmeester aangetrokken. Hem beviel het verblijf Medemblick niet en hij verzocht om de munt naar Hoorn te verplaatsen.

Uiteraard was dit verzoek voor Medemblick niet acceptabel waarna hij ontslagen werd. Als opvolger werd de Enkhuizer zilversmid Jan Knol benoemd. Overigens werd Coenraad Hendrik Cramer weer actief als muntmeester van Gelderland in Harderwijk.

De derde periode kenmerkt zich als de tijd dat de munthervorming echt gestalte kreeg; de munttypen waren in alle provinciale munthuizen gelijk volgens de voorschriften van de Staten-Generaal. Verder zijn in deze periode zeer veel munten voor de Verenigde Oostindische Compagnie (VOC) geslagen, met name dubbele stuivers. Het muntgeld voor de VOC werd voornamelijk in Azië gebruikt.

Van muntmeester Jan Knol is een prachtige proefslag bekend van een scheepjesschelling uit 1716 op een vierkant muntplaatje. Of dit een voorbeeld was voor zijn meesterschap of voor representatieve doeleinden valt te raden. Overigens verbaast het mij nog altijd dat op deze munt het muntmeesterteken, de knolraap, niet voorkomt.

Afb.8: Scheepjesschelling op een vierkant muntplaatje, geslagen te Medemblick in 1716.

Aan West-Friese munten is de plaats van vervaardiging niet te zien. Ze hebben allen dezelfde omschrijvingen: Landschap of Staten van West-Friesland in het Latijn. Slechts aan het jaartal kan men de plaats van vervaardiging afleiden.

1655-1661	Gerrit van Romondt (rozet/bloem)
1682-1691	Gerrit Schuijrmans (rozet/rund)
1711-1714	Coenraad Cramer (kraanvogel)
1715-1720	Jan Knol (knolraap)
1741-1751	Teunis Kist (haan)

Tabel 1: Medemblicker perioden, de muntmeesters en door hen gehanteerde muntmeestertekens.

De in Medemblick geproduceerde aantallen zijn aanzienlijk en bekend voor zover het zilveren en gouden stukken betreft. Van het totale aantal schat ik dat circa 80% voor de handel was bestemd.

Dukaten	939.260
Gouden ridders	42.164
Rijksdaalders	453.020
Dukatons	2.342.260
Zilveren dukaten	4.528.113
Daalders	878.540
Leeuwendaalders	34.180
Florijnen	49.275
Roos schellingen	408.130
3 Gulden stukken	211.000
Guldens	2.369.960
Scheepjesschellingen	1.489.175
Dubbele stuivers	<u>1.579.770</u>
	25.324.847

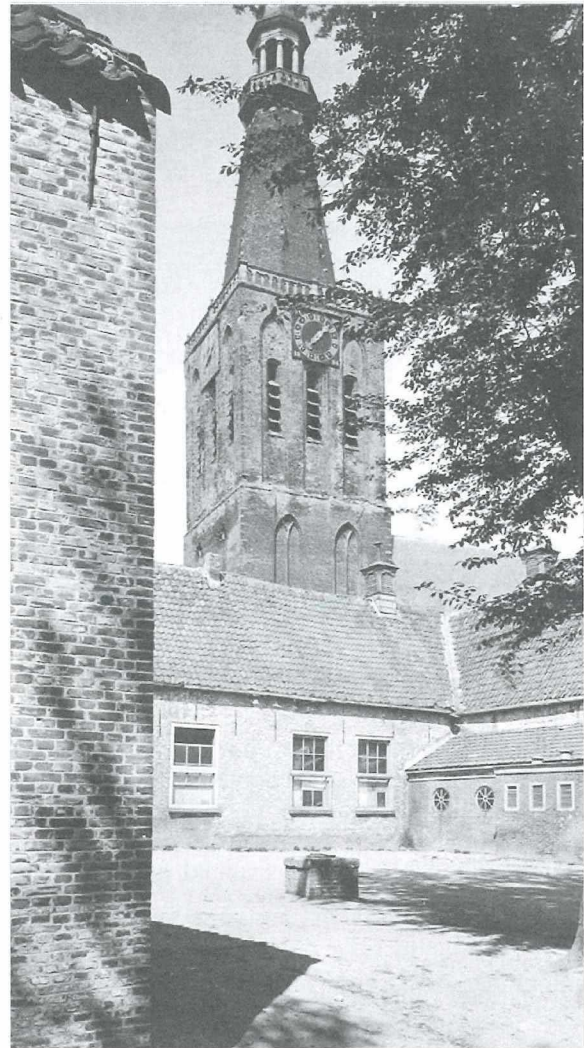
Tabel 2: Aantallen munten geslagen te Medemblick 1655-1782.

De vierde en de vijfde periode laten geen nieuwe munttypen meer zien. De hernieuwde afspraak de munt om de tien jaar te verplaatsen werd nagekomen. De drie steden Hoorn, Enkhuizen en Medemblick sloegen allen dezelfde munttypen. Veel werd geproduceerd voor de VOC. Medemblicker VOC-duiten zijn nog in redelijke mate verkrijgbaar via Internet of verzamelbeurzen.

Afb.9: Medemblicker VOC-duiten.

In 1781 verhuisde de munt voor de laatste maal naar Hoorn. Als West-Friese munt is nog geproduceerd tot 1796 waarna het in de Franse tijd nog even als tweede Hollandse munt fungeerde. Daarna zijn de munthuizen gesaneerd en is alleen Utrecht overgebleven als muntplaats.

Afb.10: De binnenplaats van het muntgebouw in Medemblick aan het begin van de 20^e eeuw.

Ad Gieling
Medemblick, mei 2011

Geraadpleegde bronnen

J. Belonje en R. Kaptein, 'Een kroniek van Medemblick', *Bijdragen en Mededeelingen van het Historisch Genootschap* 64, Utrecht, 1943, 45-107.
H. Enno van Gelder, 'De munt te Medemblick', *West-Friesland 'Oud en Nieuw' 26^e jaarboek*, Hoorn, 1959, 26-29.
Peter Swart, 'Medemblick en de West-Friese admiraliteit', *West-Friesland 'Oud en Nieuw' 76^e jaarboek*, Hoorn, 2009, 28-56.

Herkomst afbeeldingen:
Ad Gieling, Medemblick: 1-9.
Jan Nijboer, Medemblick: 10.